

Μακεδονικά

Vol 5, No 1 (1963)

Γεωργίου Χατζηκυριακού, Σκέψεις και εντυπώσεις εκ περιοδείας ανά την Μακεδονία (1905-1906). Πρόλογος Βασιλείου Γ. Χατζηκυριακού. Εισαγωγή Βασιλείου Λαούρδα

Στίλπων Π. Κυριακίδης

doi: [10.12681/makedonika.849](https://doi.org/10.12681/makedonika.849)

Copyright © 2015, Στίλπων Π. Κυριακίδης

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Κυριακίδης Σ. Π. (1963). Γεωργίου Χατζηκυριακού, Σκέψεις και εντυπώσεις εκ περιοδείας ανά την Μακεδονία (1905-1906). Πρόλογος Βασιλείου Γ. Χατζηκυριακού. Εισαγωγή Βασιλείου Λαούρδα. *Μακεδονικά*, 5(1), 567-571. <https://doi.org/10.12681/makedonika.849>

χου Ἀθ. Μανουσοπούλου. Ὁ δμιλητὴς κατώρθωσεν εἰς τὰ στενότατα πλαίσια μιᾶς δμιλίας νὰ δώσῃ ἀρκετὰ σαφῆ εἰκόνα τοῦ νομοῦ ἀπὸ τῶν ἀπόψεων, τὰς ὁποίας ἀπαριθμεῖ εἰς τὸν τίτλον. Εἰς τὸ ἐν εἶδει εἰσαγωγῆς προτασσόμενον ἱστορικὸν μέρος ἐκτίθεται ἐν μεγάλῃ συντομίᾳ ἡ ἱστορία τῆς πόλεως ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς μέχρι τῶν ἡμερῶν μας. Εἰς τὴν συντομίαν ἴσως αὐτὴν ὀφείλονται μικραὶ τινες ἀνακριβείαι, αἱ ὁποῖαι ἄλλως θὰ ἀπεφεύγοντο. Οὕτως ὁ λιμὴν τῆς πόλεως δὲν ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Κασσάνδρου, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, οὐδέποτε δὲ ἡ Θεσσαλονίκη ἀπέβη πρωτεύουσα τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους. Ἐπίσης ἀνακριβὲς εἶναι ὅτι αἱ σλαβικαὶ φυλαὶ συνεμάχησαν μὲ τοὺς πειρατὰς τῆς Μεσογείου καὶ μὲ τοὺς Σαρακηνούς. Ἀκολουθοῦν τὰ κεφάλαια περὶ συγκοινωνιῶν, οἰκονομίας, βιομηχανίας, ἐμπορίου, ἀλιείας, ὀρυκτοῦ καὶ δασικοῦ πλοῦτου, ὑποαπασχολήσεως, ἀνεργίας, ἀστυφιλίας, κοινωνικῆς προνοίας, βιοτικῆς ἐπιπέδου, ἐκπαιδεύσεως, τουρισμοῦ, πολιτικῆς καταστάσεως, κλείει δὲ ἡ ὅλη μελέτη μὲ γενικὸν συμπέρασμα, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ δμιλητὴς ἐκθέτει ἐν συντομίᾳ τὰς σκέψεις αὐτοῦ περὶ τῆς μελλούσης προόδου τῆς πόλεως καὶ τοῦ νομοῦ.

Τὰ κεφάλαια ταῦτα παρὰ τὴν συντομίαν τῶν παρέχουν εἰς τὸν ἀναγνώστην πλήρη καὶ σαφῆ εἰκόνα τῆς καταστάσεως καὶ κινήσεως τοῦ νομοῦ διὰ τῶν παρατιθεμένων στατιστικῶν πινάκων. Εἰς τοὺς πίνακας τούτους εἶναι ὀφθαλμοφανῆς καὶ ἡ συντελεσθεῖσα πρόοδος ἀπὸ τῶν προπολεμικῶν χρόνων μέχρι σήμερον παρὰ τὸν μεσολαβήσαντα πόλεμον καὶ τὰ δεινὰ τῆς κατοχῆς, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δικαιολογεῖ ἀπολύτως τὰς ἀγαθὰς τοῦ δμιλητοῦ διὰ τὸ μέλλον ἐλπίδας. Ἀξιοσημείωτος εἶναι καὶ ἡ παρατήρησις τοῦ δμιλητοῦ, ὅτι ὁ πληθυσμὸς τοῦ Νομοῦ Θεσσαλονίκης εἶναι ἀμιγῶς ἑλληνικὸς.

ΣΤΙΛΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Γεωργίου Χατζηκυριακού, Σκέψεις καὶ έντυπώσεις ἐκ περιοδείας ἀνά τὴν Μακεδονίαν (1905 - 1906). Δευτέρα ἔκδοσις. Πρόλογος Βασιλείου Γ. Χατζηκυριακού. Εἰσαγωγή Βασιλείου Λαοῦρδα. Θεσσαλονίκη 1962. [Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Ἰδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου 58]. 8ον, σ. ιε' + 206 μετ' εἰκόνας τοῦ συγγραφέως.

Τὸ βιβλίον εἶναι δευτέρα ἔκδοσις ἢ μᾶλλον ἀνατύπωσις τοῦ κατὰ τὸ 1906 ἐκδοθέντος ὑπὸ τοῦ συγγραφέως, ἐπιθεωρητοῦ τότε τῶν ἑλληνικῶν σχολείων Μακεδονίας παρὰ τῷ Γενικῷ Ἑλληνικῷ Προξενεῖφ Θεσσαλονίκης, τὸ ὁποῖον διηυθύνετο ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Λάμπρου Κορομηλά. Προτάσσεται μικρὸς πρόλογος, συγγραφεὶς ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τοῦ συγγραφέως, διευθυντοῦ τοῦ Ὑποκαταστήματος τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης ἐν Θεσσαλονίκῃ, κ. Βασιλείου Χατζηκυριακού, εἰς τὸν ὁποῖον δίδονται σύντομοι βιογραφικαὶ πληροφορίες περὶ τοῦ συγγραφέως, εἶτα δὲ καὶ εἰσαγωγή εἰς τὴν δευτέραν ἔκδοσιν, συγγραφεῖσα ὑπὸ τοῦ ἐπιμεληθέντος αὐτῆς κ. Βασιλείου Λαοῦρδα,

γενικού γραμματέως του Ἰδρύματος Μελετῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, εἰς τὴν ὁποῖαν δικαιολογεῖται ἢ μετὰ πενήκοντα καὶ ἕξ ὀλόκληρα ἔτη ἐπανέκδοσις τοῦ βιβλίου καὶ ἐξαίρεται τὸ ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει τοῦτο διὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα καὶ τὴν ἱστορίαν του.

Τὸ βιβλίον φέρει εἰς τὴν δευτέραν ἔκδοσιν τὸν τίτλον «Σκέψεις καὶ έντυπώσεις ἐκ περιοδείας ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν (1904 - 1906)», ἐνῶ ὁ ἀρχικός, τοῦ ὁποίου καὶ φωτογραφία δημοσιεύεται, ἦτο «Σκέψεις καὶ έντυπώσεις ἐκ περιοδείας μετὰ τοπογραφικῶν, ἱστορικῶν καὶ ἀρχαιολογικῶν σημειώσεων» ἄνευ τῆς φράσεως «ἀνὰ τὴν Μακεδονίαν», διὰ τὴν ἔλλειψιν τῆς ὁποίας σημειώνει ἰδιοχείρως ὁ συγγραφεὺς: «Ἡ λέξις Μακεδονία παρελείφθη ἐκ τοῦ κειμένου ὡς ἀπηγορευμένη ὑπὸ τῆς τουρκικῆς λογοκρισίας.» Τὸ βιβλίον κατὰ τὴν πληροφορίαν τοῦ κ. Β. Χατζηκυριακοῦ ἐτυπώθη κρυφίως ἐν Θεσσαλονίκῃ εἰς τὸ τυπογραφεῖον Σαλβ. Μουρατόρη, φέρεται ὁμοῦ ὡς τυπωθῆν ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τῶν τυπογραφικῶν καταστημάτων Ἀνέστη Κωνσταντινίδη πρὸς ἀποφυγὴν τῆς τουρκικῆς λογοκρισίας. Παρὰ ταῦτα τὸ βιβλίον κατεσχέθη, ὁ δὲ συγγραφεὺς βραδύτερον ἀπηλλάθη.

Ὁ συγγραφεὺς, ὁρμώμενος ἐκ Θεσσαλονίκης καὶ περιοδεύσας τὴν Μακεδονίαν πρὸς ὄλας τὰς κατευθύνσεις μέχρι Μοναστηρίου καὶ Στρωμνίτης, Μελενίκου, Ἄνω Τζουμαγιάς καὶ Νευροκόπου καὶ γνωρίσας, ὡς ὁ ἴδιος λέγει εἰς τὸν βραχὺν πρόλογόν του, «ἕξ αὐτοψίας πολλάς πόλεις καὶ κόμας αὐτῆς, τοὺς κατοίκους καὶ τὰς Ἑλληνικὰς κοινότητας καὶ ἐκτιμήσας τὴν ἐν αὐταῖς Ἑλληνικὴν τῆς Ὁρθοδοξίας ζωὴν», συνήγαγε τὴν ἀλήθειαν, «ὅτι ἐπὶ χιλιετηρίδας ὄλας, μεθ' ὄλας τὰς κατὰ τὸ μέγιστον τοῦτο χρονικὸν διάστημα ἐπιδρομάς, τὰς συγκαταμίξεις καὶ νοθεύσεις, ὁ Ἑλληνικὸς αὐτῶν χαρακτὴρ διετηρήθη ἕως σήμερον ἀκραιφνῆς καὶ διαλάμπων. Ἐκ τῆς ἀληθείας δὲ ταύτης προκύπτει τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν Γένος κέκτηται ἀξιοθαύμαστον ζωτικότητα, τὴν ὁποῖαν ἀδυνατεῖ νὰ ἐπιδείξῃ ἄλλο ἔθνος. Ἀπλῆν καὶ ὠχρὰν τῆς ἀληθείας ταύτης παράστασιν ἐπιδιώκει, ὡς λέγει, τὸ ἀνὰ χειρὰς βιβλίον, ἀποτελοῦν ἐλαχίστην εἰς αὐτὴν συμβολήν.» Ἡ ἐπιθυμία του, ὡς λέγει, εἶναι νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς ἀναγνώστας εἰς τὴν μετ' αὐτοῦ ἐπίσκεψιν τῆς χώρας καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς κοινωνοὺς τῶν σκέψεών του, διὰ νὰ συνομολογήσωσι μετ' αὐτοῦ τὴν ἀνωτέρω ἀλήθειαν, ἔχει δὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι προσφέρει «χρήσιμον ἀνάγνωσμα εἰς τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ γνωρίσωσιν ἔστω καὶ ἀτελῶς ἐν περισπούδαστον τμήμα τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου.» Τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπιτυγχάνει πλήρως ὁ συγγραφεὺς ὅχι μόνον διὰ τοὺς συγχρόνους του, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς σημερινοὺς ἀναγνώστας. Διὰ τὸν λόγον δὲ ἀκριβῶς τοῦτον καὶ τὸ Ἴδρυμα ἀπεφάσισε νὰ προβῇ εἰς τὴν ἀνατύπωσιν τοῦ ἐθνικοῦ βιβλίου.

Πράγματι ὁ ἀναγινώσκων τὸ βιβλίον εἰσάγεται βαθμηδὸν καὶ ἀβιάστως εἰς τὴν ζοφερὰν ἀτμόσφαιραν τῶν χρόνων ἐκείνων, τὴν ὁποῖαν εἶχον δη-

μιουργήσει τὰ κακουργήματα τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων, ἀγωνιζομένω οὐχὶ κατὰ τῆς τυραννίας τῶν Τούρκων, ὅπως διεκωδώνωζον διὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τύπου οἱ ἐπίσημοι Βούλγαροι, ἀλλὰ κατὰ τῶν δυστυχῶν Ἑλλήνων, ἰδίᾳ τῆς ὑπαίθρου, καὶ μάλιστα τῶν σλαβοφῶνων, τῶν ἀποκαλουμένων ὑπ' αὐτῶν Γραικομάνων, ἐναντίον τῶν ὁποίων κυριολεκτικῶς ἐλύσσω, διότι παρέμενον πιστοὶ εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ τὸν Ἑλληνισμόν. Εἰς πολλὰ σημεῖα τοῦ βιβλίου ἀναφέρονται ὀνομαστὶ πρόκριτοι καὶ ἱερεῖς καὶ διδάσκαλοι, τοὺς ὁποίους δίκην προβάτων ἀπέσφαξαν οἱ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγωνιζόμενοι κομιτατζήδες, πολλαχοῦ δὲ σημειώνονται οἱ κίνδυνοι, τοὺς ὁποίους διέτρεχον οἱ ταξιδεύοντες Ἑλληνες, μηδὲ τῶν μητροπολιτῶν ἔξαιρουμένων, οἱ ὅποιοι ἠναγκάζοντο νὰ ζητοῦν ὡς συνοδοὺς Τούρκους χωροφύλακας. Ὁ συγγραφεὺς ἐπανειλημμένως ἐκφράζει τὸν θαυμασμόν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν του, διὰ τὴν πίστιν καὶ τὴν καρτερίαν τοῦ ἑλληνόφρονος πληθυσμοῦ, ἀνεξαρτήτως γλώσσης, εἰς τὰ πάτρια παρὰ τὸν συνεχῶς ἐπιχειρούμενον κίνδυνον ἔξοντώσεως. Ἰδιαιτέρως ἔξαιρει τὴν συντήρησιν ὑπὸ μικρῶν καὶ πτωχοτάτων πολλάκις κοινοτήτων σχολείων διὰ τὴν ἐκμάθησιν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἀλλὰ καὶ τὸν πατριωτισμὸν τῶν διδασκάλων, νέων καὶ γερόντων, ἀρρένων καὶ θηλέων, οὔτινες ὑπὸ δυσμενεστάτους συνήθως οικονομικοὺς ὄρους, ἀλλὰ καὶ προφανεῖς κινδύνους ἔξεπλήρωων εὐσυνειδήτως τὸ πολλαπλοῦν ἐθνικὸν τῶν ἔργον. Προκειμένου περὶ πτωχοτάτου χωρίου, τῆς Ἀναστασιᾶς, γράφει (σ. 130) «Καὶ μικροῦ σχολείου δὲν στερεῖται, ἐν ᾧ μία διδάσκαλος νῆπιᾶ τινὰ διδάσκει, κ α θ ἡ μ ε ν α ὀ κ λ α δ ὄ ν.» Χαρακτηριστικὴ δὲ εἶναι ἡ πληροφορία (σ. 135) ὅτι εἰς τὴν Ἄνω Βροντοῦ «οἱ διδάσκαλοι ἔξερχονται τῆς οἰκίας τῶν καὶ τοῦ σχολείου ἐν συνοδείᾳ σωματοφύλακος.» Ἐκ τῶν δυσμενῶν οικονομικῶν συνθηκῶν τῶν διδασκάλων ἀφορμὴν λαμβάνων ἔξεγείρεται (σ. 131) δικάως κατὰ τῆς ἀστοργίας καὶ ἀφροντισίας τῶν ἐπὶ τούτῳ τεταγμένων καὶ ἀποφαίνεται εὐστόχος ὅτι εἶναι «αὐτοκατάκριτος καὶ αὐτοκτόνος ἡ κοινωνία ἢ τοῦ διδασκάλου καταφρονοῦσα καὶ πρὸς αὐτὸν διὰ σκληρᾶς ἐγκαταλείψεως ἀσεβοῦσα. Ἀραιοῦσα οὕτω τὰς τάξεις τῶν καλῶν διδασκάλων καὶ μαραινοῦσα τὸν πρὸς τὸ εὐγενέστερον καὶ ἱερώτερον τῶν ἔργων ζῆλον πυκνοῖ καὶ ἐκτρέφει τὰς ἐν τῷ ἰδίῳ σώματι κακότητας καὶ καταδικάζει ἑαυτὴν εἰς στέρῃσιν πάσης ὑγιοῦς μορφώσεως καὶ ἀληθοῦς προόδου.»

Ὡς πρὸς τὴν γλώσσαν καὶ τὰς ἐθνικὰς πεποιθήσεις παρατηρεῖ (σ. 175) ὅτι εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰς δευτερευούσας πολίχνας «οὐδεὶς δύναται νὰ παρουσιάσῃ ἡμῖν σλαβογενῆ πληθυσμὸν σημαίνοντα ἐν τῇ κοινωνικῇ καὶ ἐθνολογικῇ τῶν πόλεων τούτων συγκροτήσῃ, ὅσον καὶ ἂν θελήσῃ νὰ συγκαλύψῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ μετατρέψῃ τὴν πραγματικότητα. Τὴν δ' ἀστικὴν τῶν πόλεων τούτων δύναμιν ἀποτελεῖ εἰς ἐπίφθονον ὑπεροχὴν καὶ ἀκατάγωνιστον βαθμὸν πολιτισμοῦ καὶ προοδευτικῆς δράσεως τὸ ἑλληνικὸν στοι-

χειόν,» Λαμβάνων δ' ἀφορμὴν ἐκ τῶν ἐν τῇ περιοχῇ Ζίχνης τουρκοφώνων μὲν, ἀλλ' ἑλληνικωτάτων φρονημάτων κοινοτήτων παρατηρεῖ (σ. 130) δοθέντα ὅτι «ἡ γλῶσσα ἤκιστα δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς διακριτικὸν τῆς ἐθνικότητος γνώρισμα καὶ μάλιστα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ χώρᾳ. Οἱ δὲ τάναντία δογματίζοντες ξένοι ἐθνολόγοι ἢ παχυλὴν τῶν τῆς καθ' ἡμᾶς χώρας συνθηκῶν ἄγνοιαν ὀφλισκάνουσιν ἢ ἐν γνώσει καὶ ἐξ ὑστεροβουλίας τὴν ἀλήθειαν παράμορφοῦσιν». Ὅ,τι πρὸς τὴν διάκρισιν τῶν ἐθνοτήτων ἀποτελεῖ κύριον κριτήριον εἶναι τὸ ἐθνικὸν αἴσθημα, ἢ πεποίθησις δηλ. τῶν ἀνθρώπων μιᾶς κοινωνίας ὅτι ἀνήκουν εἰς τοῦτο καὶ ὄχι εἰς ἄλλο ἔθνος, καὶ τὰ αἰσθητά ταῦτα ὁ συγγραφεὺς παρακολουθεῖ καὶ σημειώνει μετὰ πολλῆς προσοχῆς, παρέχων οὕτω ἀσφαλῆ καὶ ἀκριβῆ τεκμήρια περὶ τῆς ἐθνολογικῆς καταστάσεως τῆς χώρας.

Καὶ αὐτὰ μὲν, τὰ σχολεῖα δηλ. καὶ αἱ κοινότητες, τὰ ἐθνικὰ αὐτῶν φρονήματα καὶ αἱ κακοῦργοι προσπάθειαι τῶν κοινοτήτων πρὸς μεταβολὴν αὐτῶν ἀποτελοῦσι τὸν κύριον πυρῆνα τοῦ ἔργου. Παρ' αὐτὰ ὅμως τὸ βιβλίον εἶναι ἀξιανάγνωστον, διότι παρέχει πλήρη εἰκόνα τῆς χώρας κατὰ τοὺς χρόνους, καθ' οὓς συνεγράφη. Ῥωμαντικός, φαίνεται, ἐξ ἰδιοσυγκρασίας ὁ συγγραφεὺς, αἰσθάνεται πραγματικὴν καὶ ζωηρὰν συγκίνησιν, φθάνουσιν πολλάκις μέχρις ἐνθουσιασμοῦ, εὐρισκόμενος ἐνώπιον τῶν καλλῶν τῆς μακεδονικῆς φύσεως, ἀλλὰ καὶ τῶν λειψάνων τῆς ἀρχαιότητος, τὰ ὅποια ἀναπερῶνουν τὴν φαντασίαν τοῦ πρὸς τὸ ἔνδοξον ἱστορικὸν παρελθὸν τῆς χώρας τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἀκολουθῶν κυρίως τὸν Δήμιτσαν παρέχει πάντοτε γεωγραφικὰς καὶ ἱστορικὰς πληροφορίας διὰ τοὺς τόπους, τοὺς ὁποίους ἐπισκέπτεται, σημειώνει δὲ ὅσας εὕρισκει ἐπιγραφὰς, ἀρχαίας ἢ καὶ νεωτέρας, ὅσαι δύναται νὰ ἔχουν σχέσιν πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἢ τὴν προσφατοῦν αὐτῶν ἱστορίαν. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι πολλάκις οὐτε αἱ ἐτυμολογίαι, τὰς ὁποίας παραθέτει, οὐτε καὶ τὰ ἄλλα στοιχεῖα εἶναι ἀσφαλῆ, δεικνύουν ὅμως τὸ πολὺπλευρον ἐνδιαφέρον τοῦ συγγραφέως. Τέλος καὶ αἱ περιγραφαὶ τῶν ταξειδίων τοῦ, γενομένων κατὰ τὸ πλεῖστον δι' Ἰππων ἢ ἁμαξῶν διτροχῶν ἢ τετρατρόχων, δι' ὁδῶν ἀστρώτων, εὐρισκομένων εἰς πρωτόγονον κατάστασιν, συμπληροῦσι τὴν εἰκόνα τῆς καταστάσεως, εἰς τὴν ὁποίαν εὕρισκε τὸ ἢ Μακεδονία κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Τουρκοκρατίας.

Ἡ γλῶσσα τοῦ συγγραφέως, μολονότι καθαρεύουσα, καὶ δὴ πολλάκις ἀρχαίζουσα, δὲν στερεῖται χάριτος καὶ εὐτραπείας, οὐχὶ δὲ σπανίως, ὁσάκις τὰ ἐκτιθέμενα συγκινοῦσιν ἰδιαιτέρως αὐτόν, ὁ λόγος ὑπόκειται εἰς ἠητορικὸν καὶ ποιητικόν.

Εἰς συμπλήρωσιν τῶν ἐκτιθεμένων εἰς τὸ ἔργον ὁ ἐπιμεληθεὶς τῆς ἐκδόσεως προσέθεσεν ἐν παραρτήματι καὶ ἀξιολογὰ τινὰ ἄρθρα τοῦ συγγραφέως, δημοσιευθέντα εἰς τὸ Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον, εἰς τὰ ὅποια παρέχονται πολὺτιμοὶ πληροφορίαι διὰ τὸν Μακεδονικὸν Ἀγῶνα, τοὺς Νεοτούρκους,

τήν ζωτικότητα και υπεροχήν τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου ἐν Μακεδονίᾳ καὶ τὸ ἄδοξον τέλος τῶν Νεοτούρκων. Ἐπίσης προσετέθησαν καὶ δέκα πέντε ἐνδιαφέρονται φωτογραφίαι ἐκ τῶν ἀποκειμένων εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ Ἰδρυματος Μελετῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, εἰς τὰς ὁποίας ἀπεικονίζονται τὰ μεγαλοπρεπῆ σχολεῖα τοῦ Μοναστηρίου, τοῦ Μελενίκου, τῆς Γευγελῆς, τῆς Στρομνίτσης καὶ τῆς Ἄνω Τζουμαγιάς, μαρτυροῦντα τὰ ζωηρὰ ἑλληνικὰ αἰσθήματα τῶν ἀκριτικῶν τούτων πόλεων, αἱ ὁποῖαι δυστυχῶς δὲν ἠτύχησαν νὰ περιληφθῶσιν ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος.

ΣΤΙΛΠΩΝ Π. ΚΥΡΙΑΚΙΔΗΣ

Μιλιτιάδου Ι. Παπαϊωάννου, Ὁ Θεόδωρος Ζιάκας καὶ ἡ Ἐπανάστασις τοῦ 1854. Θεσσαλονίκη 1961. [Ἀνατύπωση ἀπὸ τὰ «Χρονικά» τοῦ Πειραματικοῦ Σχολείου τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Τεύχ. ΝΖ']. 8ον, σ. 83.

Ὁ συγγραφεὺς εἰς τὴν προκειμένην μελέτην συγκεντρώνει μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας ὅλας τὰς σχετικὰς πρὸς τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1854 εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Γρεβενῶν γνωστὰς πληροφορίας, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς ὑπῆρξεν ὁ ἐκ τῆς περιοχῆς ταύτης καταγόμενος Θεόδωρος Ζιάκας, ἐξ ἀφορμῆς δὲ ταύτης ἐξετάζει καὶ τὰ περὶ τῆς ἀρματολικῆς οἰκογενείας τῶν Ζιακαίων γραφέντα, τὰ ὁποῖα εἰς πολλὰς λεπτομερείας διορθώνει.

Τὰς γνωστὰς καὶ δημοσιευμένας πληροφορίας συμπληρώνει διὰ νέων, τὰς ὁποίας ἀντλεῖ ἐκ τῆς προφορικῆς παραδόσεως τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς, ἐκ τῆς ὁποίας κατάγεται καὶ ὁ ἴδιος, ἔτι δὲ καὶ ἐξ ἐνθυμήσεων, γεγραμμένων εἰς τὰ περιθώρια ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, καὶ ἀναφορῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας πρὸς τὴν «Ἐπὶ τῶν θυσιῶν καὶ ἀγῶνων ἐπιτροπὴν», ἀποκειμένων εἰς τὸ Ἀρχεῖον τῶν ἀγωνιστῶν τοῦ 1821 τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης. Ἐκ τούτων προκύπτει ὅτι ἡ ἀρματολικὴ οἰκογένεια τῶν Ζιακαίων, ἐμφανιζομένη τὸ πρῶτον κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1770, δὲν ἔπαυσε ἐκτοτε ἀγωνιζομένη καὶ ἐναντίον τῶν ληστοσυμμοριῶν τῶν Τουρκαλβανῶν καὶ κατὰ τῶν Τούρκων εἰς τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 καὶ εἰς ἄλλας διαφόρους ἐθνικὰς περιστάσεις, τελευταῖον δὲ καὶ εἰς τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1854, ἣτις, ὡς γνωστὸν, ἐξεργάγη ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, τοῦ ὁποίου οἱ ὑπόδουλοι εἰσέτι Ἕλληνες ἠθέλησαν νὰ ἐπωφεληθῶσι, διὰ νὰ ἀποτινάξωσι τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων.

Τὰ ἐκτιθέμενα ὑπὸ τοῦ συγγραφέως καθιστῶσι σαφῆ πολλὰ σημεῖα τῶν γενομένων κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν ταύτην εἰς τὸ δυτικώτερον σημεῖον τῆς Μακεδονίας καθ' ὃν χρόνον εἰς τὸ ἀνατολικώτερον, δηλ. τὴν Χαλκιδικήν, ὁ Τσάμης Καρατάς ἠγωνίζετο καὶ αὐτὸς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας. Πλὴν ὅμως τῶν ἱστορικῶν λεπτομερειῶν αἱ ἐπαναστάσεις αὗται ἔχουν καὶ γενικωτέραν σημασίαν, διότι ἀποδεικνύουν περιτράνως τὰ ἑλληνικὰ ἐθνικὰ